

Foti Benlisoy – Felaket kapitalizmi

Posted on 08/01/2022

Türkiye’de “felaket dostu” sermayenin has temsilcisi olan siyasal iktidar, felaketi durdurmaktansa ona adapte olmayı, onu fırsata çevirmeyi seçiyor.

Türkiye’nin büyük yangın ve sel felaketleriyle girdiği yaz iklimi maalesef devam ediyor. Yeni yangın haberleri gelmeye devam ederken, Karadeniz’deki sel felaketinde aralarında çocukların da olduğu en az 27 yurttaş hayatını kaybetti.

Yangınlarda olduğu gibi sel karşısında da hiçbir sorumluluk almayan AKP iktidarının tutumunda bir değişiklik yok. Son örnek Tarım ve Orman Bakanı Bekir Pakdemirli’den geldi. Pakdemirli’ye göre HES’ler, Orta ve Batı Karadeniz’de can kayıplarına yol açan selin sorumlusu değil, mağduru!

Türkiye’nin yangın ve sel felaketiyle birlikte ilerleyen bir diğer gündemi tırmanan ırkçılık. Tek adam yönetimi ve medyasının uzunca zamandır pompaladığı milliyetçilik, şovenizm ve ırkçılığın Kürt ve göçmenlere yönelmesi uzun sürmedi ve ne yazık ki Ankara Altındağ’da Suriyeli göçmenlerin ev ve işyerlerine dönük pogroma kadar vardı.

Peki küresel iklim değişikliğinin siyasal ve toplumsal sonuçlarıyla, ırkçılık birlikte nasıl ele alınmalı? İktidar gerçekten acz içinde mi? Burjuva muhalefet, milliyetçilik ve ırkçılığın yükselmesinde nasıl bir rol oynuyor? İklim değişikliği ile faşizm arasında nasıl bir ilişki kurulabilir? İklim değişikliği “insan eseri” mi?.. İklim değişikliği ve milliyetçilik üzerine de çalışan Yazar Foti Benlisoy yanıtladı.

Serpil İlgün (Evrensel): “İktidar yönetme becerisini kaybetti” değerlendirmeleriyle

başlayalım. Orman yangınları ve Karadeniz’de can kayıplarına da neden olan sel felaketleri karşısında sergilenen pratikler, iktidarın acz içinde olduğu şeklinde yorumlandı. Acz içinde mi yoksa bu bir tercih mi?

İktidarın “acz içerisinde” olduğu, “yönetemediğine” ilişkin değerlendirme ve eleştirileri son dönemde sıkça işitiyoruz. Baştan söylemek gerekirse iktidarın felaket ya da krizi yönetememekten ziyade, krizi bir yönetim tekniği haline getirdiğini düşünüyorum. Rejim bir tür kriz bağımlısı olmuş durumda zaten ve ancak kriz aracılığıyla yönetebiliyor. Krizleri başka krizleri tetikleyecek, başka felaketlere kapı aralayacak şekilde yönetmek ana yöntem haline gelmiş durumda.

Somutlaştırırsak?

Marmara Denizi’ndeki müsilağı hatırlayın. Koca bir deniz ölüm döşegindeyken o felaketin müsebbibi olanlardan Erdoğan, Marmara’yı kurtarmak adına Kanal İstanbul projesini parlatmakta hiçbir beis görmemişti.

Marx ve Engels Komünist Manifesto’da, “peki burjuvazi bu krizlerin üstesinden nasıl gelir” diye retorik bir soru sorup hemen cevabı yapıştırdılar: “Daha yaygın ve daha yıkıcı krizlerin yolunu açarak ve bu krizleri önlemenin yollarını tıkayarak.” Benzer şekilde Türkiye’deki rejim de dış siyasetten ekonomiye her alanda kriz karşısında daha da felaketli krizlerin yolunu açmayı bir yönetim tekniğine dönüştürmüş durumda.

Bu bakımdan “yönetememe” eleştirisine katılmıyorum. Aksine krizi ve felaketi imkân addeden bir iktidar zihniyetiyle karşı karşıyayız. Günümüzde felaketleri sermaye birikim süreçlerini daha da derinleştirme vesilesi addeden, krizi hem siyasal hem sosyal sosyal güç ilişkilerini egemenler lehine dönüştürme fırsatı sayan “felaket kapitalizmi” üzerine çok tartışılıyor. İşte Türkiye’deki rejim felaket kapitalizminin belki de en “iyi” örneklerinden biri.

Dolayısıyla kriz karşısında iktidarın acze düştüğü eleştirisinden ziyade, onun bilinçli olarak kriz ürettiği, halkı sürekli olarak kriz içinde tutmak istediği söylenebilir. Rejim süreklileşmiş krizlerin neden olduğu türbülans sayesinde toplumu afallatarak, onun başka bir geleceğe dair talepler öne sürme kapasitesini zaafa uğratarak yönetiyor.

Felâket kapitalizminin rutin işleyişi içinde kârlı bir felâket, daha da kârlı bir başka felaketin koşullarını yaratıyor. Felaket kapitalizminin aktörleri, felaketin önlenmesi için gerekli olacak kamusal önlemlerin maliyetini üstlenmektense felaketin açığa çıkaracağı iktisadi olanakların peşinden gitmeyi tercih ediyor. Türkiye’de “felaket dostu” sermayenin has temsilcisi olan siyasal iktidar, felaketi durdurmaktansa ona adapte olmayı, onu fırsata çevirmeyi seçiyor.

Dolayısıyla yangın, sel gibi felaketlerden bunca hasarla çıkmak rastlantı değil

Kuşkusuz. 20-30 yıllık neoliberal karşı devrim, esas itibariyle bu tip felaketlerle, yangınla, selle, depremle insanların başa çıkmasını sağlayabilecek kamusal hizmetleri, kamusal alt yapıları ortadan kaldırmıştı büyük oranda. Bu tabii ki sadece Türkiye’ye has bir durum değil. ABD’den komşumuz Yunanistan’a kadar aynı süreçlerle karşı karşıyayız. Ancak Türkiye’de felaketi bir kâr kapısı, felaketi siyasal ve toplumsal güç ilişkilerini egemenler lehine çevirme fırsatı sayma zihniyetinin çok arsız örnekleriyle karşı karşıya kalıyoruz. Yangınlar daha sürerken piyasaya sürülen şu TOKİ “yöresel” konut projelerini düşünün mesela. Ya da AKP’li Gündoğmuş Belediye Başkanının “insanlar keşke benim de evim yansaydı diyecekler” sözlerini... Bu örnekler iktidarın “yönetememe krizine” ya da basiretsizliğine falan değil, onun felaket kapitalizminin öyle pek kendini gizleme gereği duymayan bir yürütücüsü olduğuna delalet ediyor.

Kıyıları ve ormanları yağmaya açacak olan Turizm Teşvik Yasası’nı, felaket kapitalizmi içinde nasıl okumalı?

Felaket kapitalizminin tipik bir örneği. Daha yangınlar sönmemiş, ormanlık alanları turizme

açacak bir yasayı Meclisten geçiriyorsunuz. Günümüzde kapitalizmi sürekli olarak felaket yaratan ve bir üretim tarzı olduğu kadar bir yıkım tarzına dönüşmüş bir sistem olarak düşünmek gerekiyor. Dolayısıyla bugün, hele hele iklim krizinin dünyasında kapitalizmi yönetmek, felaketi yönetmek anlamına geliyor. Türkiye'deki siyasal iktidar gibi bunun daha aşırılıkçı, daha arsız uygulayıcıları açısından felaketler bir sorun değil. Felaket kârlı bir fırsat, toplumu şok etmek ve apatiye sürüklemek açısından.

IRKÇILIK HIZLA YAYILAN VE BULAŞAN BİR VİRÜS

Felaket kapitalizminin yarattığı sonuçlardan biri de milliyetçilik ve ırkçılık. Yangınlar karşısındaki kifayetsizlik toplumun AKP'ye öfkesini arttırdı. Ancak bu tepki ve öfke odağını kaybederek hızlıca Kürtlere yöneldi, yollar kesilip Kürt avına çıkıldı, linç girişimleri yaşandı. İktidar cephesinden yürütülen yalan haber, dezenformasyon, manipülasyon çabalarının bunda etkisi büyük kuşkusuz ancak bu propagandanın bu kadar hızlı etkili olmasının altında nasıl bir zemin var?

Yangınların özellikle Kürtlere dönük bir nefret söylemine, saldırılara, şiddete yol açmasında geçmişten bugüne devreden ama bir dip akıntısı olarak ciddi bir tehdit haline gelen Kürt karşıtlığının önemli bir faktör olduğu açık. En son örneğini Konya'daki katliamda gördük. Bu tip saldırılarda bir artış söz konusu. Türkiye'de iktidar içindeki çeşitli grupların bu tür saldırıları kışkırttığı, provokasyon ortamında derinleştirmeye çalıştığı gibi varsayımlarda bulunmak çok mümkün. Bir Kürt karşıtı iklimin derinleşmesinden medet uman kesimlerin olduğu aşikar. Ama şunu gözden kaçırmamak gerekiyor, ırkçılığı şu pandemi devrinde çok hızlı yaygınlaşan ve mutasyon geçiren bir virüs olarak düşünmek mümkün. Hedefi çok hızlı bir şekilde değişebiliyor. Yani biz zannediyoruz ki mesela bugünkü mülteci karşıtlığı sadece mültecilerle ilgili ve onlarla sınırlı bir sorun olarak kalacak. Halbuki, Kürtlere karşı ırkçılıkla, mültecilere karşı ırkçılık arasında açık bir bağlantı var. Bunlar aslında birbirini etkiliyor, çoğaltıyor. Bir tanesi ne kadar büyürse diğeri de o kadar büyüyor, LGBT-İ'lere

saldırıları da o kadar büyüyor, kadınlara da. Irkçılık, daha kırılğan sayılan, daha yaralanabilir, daha zayıf görünen nüfus gruplarında bir tür talimler yapıyor aslında, eğer orada bir sınırla karşı karşıya kalmazsa, uygulanan şiddet orada durdurulamazsa başka toplulukları hedef almakta bir beis görmüyor. Bilakis cesaret alıyor, daha özgüven kazanıyor ve o şiddet daha da yaygınlaşıyor.

İktidar hedef gösterme konusunda bir kararsızlık mı yaşadı, gözleminiz ne? Nitekim, iktidar medyası yangınların faili olarak Kürtleri hedef gösterirken bakanlar, hatta Erdoğan, “böyle bir bulgu henüz yok” dediler.

Katılıyorum, o konuda sanırım bir uzlaşma yok. Sanırım iktidar bloğu içinde doğrudan doğruya toplumun bir takım fay hatlarını kışkırtarak bir çatışma ortamı, bir ırkçı şiddet dalgası yaratarak iktidarda kalma yönünde bir fikir var ve bu fikir yönünde birtakım egzersizler yapılıyor. Türkiye'nin gayri nizami harp örgütlenmesinin bir bölümü bu konuda birtakım çalışmalar yapıyor varsayımında bulunulabilir. Bir uzlaşma şu anda olmayabilir ama böyle denemelerin yapılıyor olması bile ürkütücü. Bu tip saldırıların, linçlerin, pogromların kendi özerk dinamiği de var. Bu tip saldırılar normalleştikçe şiddeti, kapsamı da artıyor. Dolayısıyla iktidardakilerin ne istediğinden bağımsız olarak bu saldırıların cereyan ediyor olması ve iktidarın bu süreç karşısında açık net bir pozisyon almak istemiyor olması, almaması, ürkütücü bir şey.

Nitekim, çarşamba gecesi Ankara Altındağ'da yüzlerce kişinin Suriyelilerin evlerine ve işyerlerine tekbirler getirerek saldırması bir pogrom girişimi olarak cereyan etti. AKP Sözcüsü Ömer Çelik, “Suç bireyseldir, suçlular adalet önünde hesap verecekler. Millet olarak birliğimizi, dirliğimizi hedef alan provokasyonlara karşı sağduyulu olmalıyız” açıklamasını yaptı. Yaşananlar bireysel, adli vaka olarak gösterilerek ve birliğimiz bütünlüğümüz retoriğine başvurularak ne umuluyor?

Krizlerle yönetmeden bahsederken toplumu bir türbülans içinde tutmaktan bahsetmiştik,

aynı şekilde ırkçı saldırılar atmosferinde de toplumu afallatma, bir korku iklimi yaratma, toplumu başka siyasi seçenekler, arayışlar içine girme özgüveni gösteremeyecek şekilde zayıflatmaya dönük girişimler. Bu düzeyde kaldığı müddetçe siyasal iktidarın bu tip saldırılarla esastan bir sorunu yok. Sadece bu saldırıların iktidarın muhtemelen belli bir kesimi açısından kontrolden çıkmaması gerekiyor. Belki bir kesimi de kontrolden çıkmasını istiyor. Altındağ'daki pogrom girişimi muhtemelen bu bakımdan bir test sayılabilir. Belki böyle bir kararsızlık söz konusu. Yaz aylarının başından beri farklı başlıklar altında Türkiye'deki ırkçı şiddetin, nefret suçlarının artışıyla karşı karşıyayız. Bunun içine kadına yönelik şiddeti, kadın cinayetlerini de eklediğinizde ürkütücü bir tabloyla karşı karşıyayız.

PUSLU HAVALARI SEVEN ŞEFÇİ REJİM, BU TÜR MUHALİF SÖYLEMLE HİÇBİR SORUN YAŞAMAZ

CHP'den İYİ Parti'ye, burjuva muhalefetin bu ürkütücü tablonun oluşmasındaki katkısı için ne söylersiniz? Zira, uzunca bir zamandır gerek Suriyeliler, gerekse bugünlerde Afganlar bahsinde oldukça ırkçı söylemler kullanıldı ve bu devam ediyor.

Ana akım muhalefet göçmen karşıtlığını siyasal iktidara karşı bir kart, bir koz olarak kullanıyor. Çok tehlikeli bir oyun oynuyor muhalefet çünkü bu oy getirir mi bilmem, belki getiriyordur ama yarattığı toplumsal iklim itibariyle siyasal iktidarın aleyhine çalışan bir süreç değil. Göçmen karşıtlığı tüm ırkçılık biçimleri gibi, aşağıda olanların ahını, onlardan daha aşağıda olanlara yöneltmenin adı. Yoksulluk, işsizlik, enflasyon, iş cinayetleri, kadın cinayetleri vs. bu tip meseleleri göçmenlikle bağlantılandırırmanız eğer, "mahallelerin güvenliği yok, yaşam tarzımız ortadan kalkacak, demografi değişecek" gibi tehditler yaratırsanız, siyasal iktidarın sorumlusu olduğu sorunların faturasını siz iktidarı bir tarafa koyarak daha aşağıda olanlara, ezilenlerin bir bölümüne çıkarmış oluyorsunuz. Bu da toplumda herhangi bir siyasal iktidar için korkutucu bir muhalefet biçimi değil açıkçası. Üstelik iktidara sağdan meydan okuyan bir muhalefet söylemi bu. Zaten hali hazırda

milliyetçi, şoven, faşizan olan bir iktidar karşısında ona adeta bayrak sallayarak muhalefet eden bazı konularda şovenlikte onu sağlayalım diyen bir muhalefet söz konusu. Bu Türkiye'deki milliyetçi atmosferi çoğaltan bir rol oynuyor. Bunu İYİ Parti'den bekleyebiliriz, İYİ Parti kendi siyasal geleceği açısından iyi bir yol olarak görüyordur. Ama mesela CHP'nin memlekette şovenizmi çoğaltan bir sözde muhalefetin dönüp dolaşıp kendini de vuracağını görmemesi büyük bir sıkıntı. Unutmayalım, Türkiye'deki böyle puslu havaları zaten seven şefçi rejim bu tip bir "muhalif" söylemle hiç sorun yaşamaz. Oy kaybetmesinin hiç önemi yok, toplumu birbirini yiyen bir sosyal yamyamlık ortamında tutmak şefçi rejimin tabiatı icabıdır.

DÜNYANIN SICAKLIĞI YÜKSELİRKEN, AŞIRI SAĞ DA YÜKSELİYOR

bir+bir'de küresel iklim değişimi ve sonuçlarını irdelediğiniz yazınızda, ekofaşizmin çok da uzak olmadığını söylüyorsunuz. Öncelikle nedir ekofaşizm ve iklim kriziyle nasıl bir ilişkisi var?

İklim krizinin felaketli sonuçlarını millileştirerek, ulusa bir saldırı olarak tanımlayan ve bunun sorumlusu olarak da ulusal azınlıkları, göçmenleri, toplumun kırılğan, zayıf kesimlerini hedef haline getiren bir faşizm varyantı diye tanımlayabiliriz. Ekolojik yıkım ve felâketlerin, belli bir ulusu yerinden etmeye, onun demografik yapısını bozmaya, onu siyasal ya da ekonomik olarak zayıflatmaya dönük bir ırksal-ulusal komplo ya da saldırı olduğu düşüncesi, ekofaşizmin tanımlayıcı özelliklerinden. Mesela ekofaşizm "iklim krizi yok" diyebilir ve mesela bu krizin sonuçlarından bir olan yangını "teröristler çıkardı" sonucuna varabilir. Ya da "iklim krizi var" da diyebilir ve "Afrikalılar, Asyalılar çok çoğalıyor, "aşırı nüfus" iklim krizinin nedeni, bu insanları nüfuslarını radikal şekilde azaltmaya sevk etmezsek dünyanın sonu yakın" sonucuna da varabilir. Yani ekofaşizmin farklı biçimleri olabilir. Ekolojik çöküşün felaketlere gebe dünyasında şunu diyor faşizm bize: Dünyanın

kaynakları sınırlı, giderek de bu felaketli ortamda daha sınırlı kaynaklarla karşı karşıya kalacağız. Dolayısıyla bana ait olanı, benim ulusuma, ırkıma ait olanı korumalıyım. Başkasının da benim alanıma girmesini ne pahasına olursa olsun engellemeliyim! Göçmen karşıtlığı bu ekofaşist zihniyetin en yaygın tezahürlerinde.

Can kayıplarının da yaşandığı yangın ve seller karşısında, küresel iklim değişikliği için “insan eseri” denmekte ve kapitalizmle bağı koparılmakta. Sağ, milliyetçi, ırkçı iktidarlar bu propagandadan nasıl yararlanıyor?

Uzun zamandır ekolojik hareketlere de ayak bağı olan liberal diyebileceğim bir beklenti söz konusu: İşte bilim insanları yıllardır bir dizi çalışma yapıyorlar ve iklim krizinin nedenleri konusunda ciddi bir konsensüs oluştu. Bunun karşısında siyasetçiler ve insanlar da bilim insanlarının işaret ettiği bu sorunun büyüklüğü karşısında birdenbire aydınlanacaklar, “Ya biz yanlış yapıyormuşuz, artık kömür yakmayalım, petrol yakmayalım, endüstriyel tarım ve hayvancılığı ortadan kaldıralım” vs. diyecekler diye bir beyhude umut var. Ancak hepimizin gördüğü üzere öyle bir şey söz konusu olmuyor. Biz bir taraftan dünyanın sıcaklığı yükselirken, diğer taraftan da aşırı sağın yükselişi ile karşı karşıya kalıyoruz. Çünkü iklim krizinin nedeni yapısal güç hiyerarşilerinde, kapitalist üretim ilişkilerinde, sermayenin çıkarlarında. Bu çıkarlar ortadan kaldırılmadığı sürece de iklim krizi bir gerçeklik olarak önümüzde durmaya devam edecek. Giderek daha fazla insan iklim krizinin daha felaketli sonuçlarıyla karşı karşıya kalacak ve birtakım imtiyazlı kesimler da kendi yaşam adacıklarını bu felaketlerle karşılaşmış ve yersiz yurtsuzlaşmış insanlar karşısında korumaya çalışacaklar. Siyasal ve iktisadi elitin kendi çıkarlarını iklim krizinin tetiklediği ekolojik çöküş ortamında savunmaya devam etmeleri muhtemelen bildiğimiz anlamda demokrasiyi berhava eden dinamikler yaratacak.

ANTİFAŞİST MÜCADELE SADECE İNSANLIK İÇİN DEĞİL, GEZEGENDEKİ TÜM YAŞAM İÇİN VARLIK YOKLUK MESELESİ

Son raporunu geçtiğimiz günlerde yayınlayan Uluslararası İklim Paneli (IPCC), gezegenin en az 1,5 derece ısınacağını ve iklim krizi göçmenlerinin içinde bulunduğumuz yüz yıl içinde ciddi biçimde artacağını öngörüyor. İrkçılık ve şovenizmin tırmanışını ve ürkütücü sonuçlarını yaşamaya başladığımız Türkiye bundan nasıl etkilenecek peki? Nasıl bir projeksiyon yaparsınız?

İklim krizinin derinleştiği, bu konuda radikal ve antikapitalist adımlar atılmadığı takdirde önümüzdeki 20 ve 30 yıl içinde özellikle bölgemizde çok ciddi göçlerin yaşanması muhtemel. Unutmayalım, Uluslararası İklim Paneli de Akdeniz bölgesini dünyada iklim krizinin en sert yaşanacağı yerlerden biri olarak anıyor. Kuraklık dolayısıyla, aşırı sıcaklıklar dolayısıyla, sel felaketleri dolayısıyla, gıda krizi dolayısıyla vs. insanlar kitlesel olarak yer değiştirmek zorunda kalacaklar. Yani biz zaten iklim krizi dolayısıyla artan felaketlerin, bu felaketlerin sonucunda yaşanan kitlesel göçlerin yaşanacağı bir dünyanın içindeyiz. Irak'ta bunu görüyoruz, Lübnan'da bunu görüyoruz, Suriye'de bunu görüyoruz. Eğer biz iklim krizinin dünyasına ırkçılığın bu düzeyi ile giriyorsak yolumuz bir iklim apartheid'ına çıkar.

Kapitalizmin doğayla kurduğu sürdürülemez ilişkinin bugünkü haliyle devam edeceği bir dünyada, küçük bir azınlığın ekolojik felaketten kurtulmak için her türlü demokratik meşruiyet kaygısını bir tarafa koyarak kendisine müstahkem yeşil adacıklar yaratması son derece kuvvetli bir olasılık. Sınırların giderek katılaştığı, duvarların yükseldiği ve toplama kamplarının olağanlaştığı, militarizmin türlü biçimlerinin geçer akçe olduğu, insanlığın büyük bir bölümünün kendi ayrıcalıklarını korumak isteyen bir azınlıkça ekolojik bir apartheid rejimine tabi tutulduğu böylesi bir "gelebilecek gelecek" senaryosunda bildiğimiz anlamda demokrasiye yer olmayacak.

İklim Apartheid'ı bugün için radikal bir tabir olarak yorumlanabilir.

Evet ama bu apartheid dünyasına dair biz de kendimizden örnekler vermeye başladık. Bolu Belediye Başkanının göçmenlerin suyu, elektriği yüzde 10 daha pahalı kullanması önerisi, yine Bolu'da bir apartmanda yaşayan Iraklı ailenin yönetim kararıyla evlerinden çıkarılması ve yabancı kiracı alınmayacağını açıklaması mikro apartheid örnekleri. Zaten apartheid eğilimi kapitalizme içkindir. Bu eğiliminin giderek daha şiddetli hale geldiği bir dönemde yaşıyoruz sadece. Neoliberalizm özel okullarıyla, özel hastaneleriyle, özel güvenli siterleriyle bunun yolunu çoktan döşedi. Şimdi iklim krizi bu eğilimi daha da pekiştirecek muhtemelen. Bugün Türkiye'deki tablo buna çok müsaitmiş gibi gözüküyor. İklim krizinin neden olduğu yangınlar Kürtlere dönük linç hareketlerinin vesilesi kılınırken tam da böyle karanlık bir dünyanın işaretleri veriliyor. Ekofaşist karanlık, dünyayı ekolojik çöküşe sürükleyen felaket kapitalizminin ayna yansıması, onun ayrılmaz parçası. Bu nedenle antifaşizm artık sadece insanlık için değil, bu gezegendeki tüm yaşam için varlık ya da yokluk meselesi.

Kaynak: evrensel.net